

Fulbert Steffensky

Végső szerelmek

Nagyszülők és unokák

Egy barátnőnk az unokája látogatásáról ír levelében. Neki magának két lánya van, s a szóban forgó gyermek az egyetlen unokája:

„Őszintén mondom, elragadónak találok az unokánkat, ha távol vannak a szülei. Amikor egyszer abban a szerencsében volt részem, hogy Palkóval néhány órát egyedül tölthettem, ezek igazi csillagórák voltak. Délután vele együtt aludhattam hatalmas matracán. Úgy tettem, mintha már aludnék. Lepedőjének sarkával játszott az arcomon, gyengédnél is gyengédebben csiklandozott. Azután hirtelen nedves, hűvös puszit éreztem az ajkamon. Most maradj nyugton! – mondtam magamnak. És különben is, minden remekül alakul. Amikor azt mondja: Anyánál nem húzhatom fel ilyenkor a papucsot – s közben hamiskásan nevet, akkor én még inkább nevetek, s ő felhúzza a papucsot.”

Ha ez nem szerelmi történet, akkor semmi! A csillagórák, a játék és a nedves puzsi! Micsoda erkölcselen nagymama, és milyen remekül szövetkeznek ezek ketten a szülők feje fölött! Amit az ember szeret, azt nem hallgatja el. Minden nagypapa, minden nagymama ismeri azt az élvezetet, amikor az unokáiról mesél történeteket, és ismerik azt a türelmetlenséget is, amely akkor fogja el őket, amikor más nagyszülők mesélnek unokáikról, hiszen az ember sokkal érdekesebb dolgokat tudna mesélni a sajátjairól. A nagyszülők szeretnek hencsenni és túlozni, és ez szeretetük legbiztosabb jele. Feleségem és köztem létezik egyfajta *certain caritatis*, a szeretet versengése. Ha ő mesél egy történetet, olykor azt mondom: Ez az én történetem, én éltem át a gyerekekkel! S ő ugyanígy van ezzel. És néha valóban nem is tudjuk már pontosan, ki mit élt át, olyan gyakran meséltük már el a történetet, s az olyanyra önálló életre kelt már, és diadalt ül a történeti valóság banalitásán.

Amikor elkezdtem töprengeni a nagyszülők és az unokák viszonyán, feltételeztem, hogy a nagyszülők kora elmúlt, hogy a hagyományok megszakadása a nemzedékek láncának megszakadását is eredményezte. Feltételeztem, hogy a kis-, ill. kétnemzedékes családok világában a nagyszülők láthatatlanná váltak. Aztán fölmentem a világhálóra, és lélegzetelállító volt,

ami tömegével omlott elé a nagyszülők-unokák témában: tanácsadó könyvek, kézikönyvek nagyszülők számára, konferenciák nagyszülők és unokáik számára, vitafórumok a nagyszülők jogairól, tanulmányi szabadság nagyszülők és unokák számára, gyermekakadémiák nagyszülőkkel... Ilyen című cikkekkel találkozotam: Túl kevésbé ismerik el a nagyszülők tevékenységét, A gyerekeknek szükségük van nagyszülőkre, A gyerekek szeretik nagyszüleiket, Önbizalom – hála a nagyszülőknek, A nagyinál a legjobb... Kaján élvezettel gyűjtöttem össze a legjobb címeteket, és elküldtem őket a gyerekeinknek. Csak most kezdődött el a nagyszülők ideje? Miért fedezik fel őket hirtelen? Mi volt régebben másképp?

Egy meghökkenítő példa a régi időkből: Saját nagyapám, akit már nem értem meg, 1845-ben született, nagyanyám 1846-ban, 13 gyerekük született, közülük 10 nőtt fel, és nekik is születtek gyerekeik. Ezeknek a nagyszülőknek 59 unokájuk volt, 59! Nem volt akkora matrac, hogy mind elférjenek rajta. És a nagyszülők alighanem már akkor is elégedettek voltak, ha emlékezetükben tudták tartani e nyúlzaporaságú utódok nevét. Talán volt egy kedvenc fiú- vagy lány-unokájuk, de ezek a nagyszülők biztosan nem ápolhattak személyes kapcsolatot ivadékaikkal. Hiszen már az is nagy feladat volt számukra, hogy megkülönböztessék a gyerekeiket. Emlékszem gyerekkoromból, hogy az öregek gyakran összekeverték gyerekeik nevét. Egyesek különös módon szólongatták a gyerekeiket: a legidősebb gyerek nevével kezdték, aztán sorolni kezdték a többit, míg el nem jutottak a kívánt névhez: Jancsi, Jóska, Péter, Pali, Feri! Nem, matracról, délutáni szunyókálásról és pusziról itt nemigen eshetett szó. Ráadásul az emberek akkoriban végtelenül sokat dolgoztak, nem sok idejük maradt arra, hogy akár a gyerekekkel, akár az unokáikkal törődjenek. A védettséget és a melegséget nem annyira az egyik embernek a másikkal törődésében lehetett érezni: a védettséget a falka melege nyújtotta, s abba a testvérek szinte jobban beletartoztak, mint a szülők és a nagyszülők. De keveset beszéltek a nagyszülőkről a pol-

gári társadalomban is, ahol az embereknek több idejük és nagyobb terük volt, és ahol a közvetlen létfeltételek biztosítása nem tette szegényessé a kapcsolatokat. A nagyszülők – legalábbis a 19. század közepéig – nem igen kerülnek elő. Már csak a korábbi évszázadok magas házassági korából is következik, hogy a nők többnyire csak 50–55. évük között, a férfiak 55–60. évük között váltak nagyszülőkké. Mindenesetre az ipari korszak előtt csak az összlakosság kb. 10%-a érte el ezt a kort. Ma sok nagyszülő 20, vagy akár 30 évet is megél az unokáival, tehát saját életidejüknek mintegy harmadában nagyszülők.

Az unokák fiatalabbakká, idétlenebbekké és szerelmesebbekké teszik nagyszüleiket. Megfiatalítják őket. Emlékszem: talán ötvenöt éves voltam, s éppen egy utazásról tértem vissza. A vonaton a kalauznő nagy hangerűen és pimaszul így szólt hozzám: „Ó, nagypapa, magának biztosan nyugdíjas igazolványa van!” Mintha belém rúgtak volna! A következő napon hároméves unokámmal mentem sétálni, és össze-vissza bolondoztunk. Egy hölgy megkérdezte: „Mondja csak, tulajdonképpen hány éves a fia?” Egyensúlyom helyreállt. A fiatal kalauznő öregebbé tett annál, amilyen voltam, az unokám megfiatalított. Az unokák gyakran szeretetre méltó módon tanúsítják az ember kiskorúságát, vagy csaknem beszámíthatatlanságát. Éppen holtpontra jutottam e cikk írásában, és semmi értelmes nem jutott eszembe, ezért kimentem a konyhába, ahol öt éves lányunokánk játszott. Azt szerettem volna, ha tőle kapok ösztönzést, ezért megkérdeztem: „Sári, mit gondolsz, miért van szüksége egyáltalán az embernek nagyszülőkre?” – „Hogy szeresse őket”, felelte érdektelenül. Mire én: „Tulajdonképpen milyeneknek kell lenniük a nagyszülőknek?” Ő: „Olyanoknak, mint te vagy! És most hagyd a buta kérdéseket, és játssz velem Ki nevet a végén?-t!” Amit természetesen meg is tettem! Vele egyenrangúként kezelt, és én hagytam, hogy úgy kezeljen.

Egyfelől szép dolog, hogy így feloldódtak a szerepek. Mindazonáltal olykor megkérdem magamtól, vajon nem vagyok-e adósa az unokáimnak a korommal. Megkérdem, vajon mi, öregek nem dörgölözünk-e a

szülők nemzedékének feje fölött az unokáinkhoz oly módon, amiből azok semmit sem tanulhatnak. Mert unokáink számára nemcsak játszótársaknak kell lennünk, hanem tanáraiknak is. Hallani vélem Saint-Exupéry egyik mondatát: „Az ember akkor fedezi fel magát, amikor ellenállásba ütközik.” Mit ér, ha csupán szolgálátéskész és megadóak vagyunk unokáinkkal szemben? Ismét egy unokátörténet: Az elmúlt nyáron családunk egyik barátját kellett esketnem, s erre az unokák is hivatalosak voltak. Láttam, hogy 15 éves unokánk, Misi könyvet olvas az istentisztelet

alatt. Később megkérdeztem, mit olvasott. „Egy krimi”, mondta gondtalanul. Kínosan, liberálisan és megadóan mosolyogtam, és hallgattam. Később megkérdeztem magamtól: Mit is teszek voltaképpen ezzel a fiatalemberrel, ha elhallgatom előle a véleményemet? Odamentem hát hozzá, és azt mondtam: „Misi, gyáva és tiszteletlen dolognak tartom, ha az istentiszteleten krimi olvasol. Tiszteletlennek, mert nem tartod tiszteletben azt, ami másoknak fontos. És gyávának, mert nem mersz otthon maradni, amikor ez az istentisztelet semmit sem jelent számodra.”

Nyugtatólag azt felelte, hogy hiszen a prédikációm alatt nem olvasott. Csekély vigasznak találtam. Aztán egy este odajött hozzám, és így szólt: „Nagyapa, beszélnem kell veled! Te gyávának és tiszteletlennek nevezted. Ez nagyon mélyen érintett – és igazad van.” Ez a beszélgetés – amely aztán elhúzódott, s a végén elmondta, mit szeretne a következő születésnapjára – közelebb hozott minket egymáshoz. Mit tartottam volna vissza tőle, ha hallgattam volna?! Adósai vagyunk az unokáinknak az arcunkkal. Nem jó, ha bátortalan harmóniaigényünkkel minden konfliktust elfojtunk. Talán egy adag halálfélelem rejtőzik abban, hogy azt akarjuk: unokáink mindig és minden körülmények között szeressenek minket.

Unokáink fiatallá tesznek minket – és gondtalanul megmutatják nekünk, hogy öregek vagyunk. Egyik lányunokámmal, aki akkor négyéves volt, azt ecseteltük, mi lesz, amikor ő tízéves lesz. Kifundáltunk ezt is, azt is, majd szeretetreméltóan és zavartalanul azt mondta: „És persze te már halott leszel akkor!” A gyerekeink csak gondolják ezt, az unokáink meg is mondják. Anyósom már 87 éves volt, a végén nagyon esendő lett, és meg akart halni. Utolsó születésnapjára az egyik lányunoka azt írta: „Kedves Nagyó, nem kívánom neked, hogy még egy születésnapodat megünnepeld!” A gyerekek gondolták, az unoka kimondta. Unokáink által ismét beleszeretünk az életbe, ők pedig gyermekiségükkel és ifjúságukkal, virágzásukkal elmondják nekünk, hogy rövid az időnk. E tekintetben ők a legjobb tanítóink.

Sajátos gondtalanság jellemzi az embert, ha az unokáiról van szó. Apaként ügyeltem arra, hogy a gyerekek időben ágyba kerüljenek, de most nagyvonalúbb vagyok az unokáimmal. Korábban figyeltem arra, hogy az étkezési időkn kívül ne egyenek sokat a gyerekeim, manapság olykor kisurranunk az unokákkal az Elbához, és süteményt eszünk egy cukrászdában. Nagyszülökként úgyszólván ingyenesen lehet elrontani a gyerekeket, vagyis az embernek nem kell jótállnia azért, amit okoz. De nem csupán a felelőtlenség tesz minket nagyvonalúabbakká. Ez az élet elpusztíthatatlanságába vetett bizalom is, amit csak lassan tanul meg az ember. Hiszen gyerekeink nemcsak akkor szenvednek, ha elhanyagoljuk őket, hanem a túlzásba vitt pedagógizálástól és a szülők aggodalmaskodóan merev következetességétől is – különösen az első gyerekek, akiket úgyszólván recept szerint akarunk nevelni. Attól szenvednek, hogy nem „fél kézzel”, könnyedén intézzük el a nevelést, hanem önálló programmá

tesszük. Hiszen a nagyszülők csak ritkán akarják nevelni az unokákat. Egyszerűen velük akarnak lenni, játszani akarnak velük, mesélni akarnak nekik, és örülni akarnak nekik. A szülőknek, tanároknak, lelkeseknek természetesen kötelességük, hogy akarjanak valamit a gyerekektől, de a gyerekek számára elengedhetetlen az is, hogy olyan emberekkel érintkezzenek, akik semmit sem akarnak tőlük, és nincsenek szándékaik velük. Talán ez az a hely, ahol a gyerekek először tapasztalnak erőszakmentességet, ahol valakik különösebb tervek és célok nélkül foglalkoznak velük.

A szülők célzatossága és a nagyszülők gondtalansága egyébként épp elég gyakran oka a szülők és nagyszülők közötti konfliktusoknak. Barátnőnknek az elején idézett levele ilyen konfliktusra utal: anyjánál a gyerek nem vehet föl a papucsot a délutáni alváshoz, a nagymama számára viszont ennek nincs jelentősége, s az unoka és a nagymama anarchista-ravasz nevetéssel kíséri a tilalom áthágását. Az ilyen konfliktusok elengedhetetlenek a gyerek számára: ezekből tanulja meg, hogy nem csupán egy világ létezik, s hogy a szülők nem mindenhatóak és nem abszolút bölcsök. Az egyszólamú világok veszélyesek a gyerekek számára, bármilyen pedagógusak legyenek is. Létezik a gyerekeink komikumja, akik bizalmatlanul mustrálgatják saját szüleik viselkedését az unokákkal, és lefordulnak a székről, ha azok vétenek az ő programjuk ellen. Saját nevelési hibáinkat egyébként azon mérhetjük le a legjobban, hogyan bánnak a gyerekeink az utódaikkal. A mi gyerekeink becsületére el kell mondanom, hogy nem jellemzi őket a pedagógiai programozás. Szívesen és habozás nélkül hagyják nálunk a kölykeiket, és azt mondják: „Csináljatok velük, amit akartok!” Persze létezik a nagyszülők komikumja is: azoké, akik mindig mindent jobban tudnak, önmagukat teszik meg az unokák nevelésének mércéjévé, és sosem jutnak túl azon, hogy „bezzeg az én időmben”.

A nagyszülők mindig is meséltek unokáinknak, és a nagymama ösképe – bármilyen romantikus legyen is – az az idős asszony, aki támlás székében

ül, és mesét mond. Talán ennek az elenképe annak a gyermeknek a képe, aki egyedül ül a szobájában, és tévézik. Mesélni annyit jelent, mint összefüggéseket teremteni. Mesélni annyit jelent, mint az élet kavargó töredékeiből létrehozni az időnek és az élet értelmének a folyamatát. Amikor mesélünk a gyerekeinknek, világokat tárunk föl nekik. Megtanulják, honnan jönnek és hová mennek. Minden elmondott mesével, minden felolvasott bibliai történettel, saját életünk minden el nem hallgatott eseményével azt súgjuk a gyerekeink fülébe, hogy az élet zajlik, az élet jó, és dicsérheted az életet. Megmenekülhetsz a szerencsétlenségtől, ahogyan Jancsi és Juliska megmenekült a boszorkánytól, és ahogy Jónás kiszabadult a cethalból. Azt, hogy az élet jó, nem érvekből tanuljuk meg, hanem történetekből és képekből. Amikor mesélünk, a történetek mindig összekapcsolódnak egy hanggal. Nem csupán egy könyv felolvasásáról, egy kazetta meghallgatásáról van szó. A történet tartalma és a hang melegsége megvigasztalja, bátorítja és meggyőzi gyerekeinket, ha megtanulták, hogy figyeljenek rá, és ha nem csupán mechanikus hangokkal etetik őket.

Ha a nagyszülők a saját sorsukról vagy a saját életükből mesélnek, akkor az unokák többnyire szívesebben hallgatják őket, mint ha a szülők mesélnek. (Remélem, hogy ez nem egy öntudatos nagypapa nárcisztikus tévedése!) Ez talán attól van, hogy a gyerekek jól ismerik a szülők történeteiket, és már csak a szemeiket forgatják, amikor újból hallják azokat. A nagyszülők történetei egy annyira idegen és távoli világból érkeznek, hogy ismét érdekesek. Az unokák ilyenkor az ő világukat jóval megelőző világról hallanak.

Gyerekeinknek szükségük van az élet megbeszélésére, a dolgok jó kimeneteléről és a megmentésről szóló történetekre, mivel számukra éppoly kevésé magától értődő az élet, mint számunkra. Egyszer beteg volt az egyik unokánk, ágyban feküdt, és fájdalmai voltak. Hirtelen kiviharzott a konyhába, ahol ültünk, és ordítani kezdett: „A mocskos Istenét! Imádkoztam hozzá, hogy vegye el a fájdalmamat, és nem tette meg. Most ki-

megyek a kertbe, és áldozatot mutatok be a bálványoknak!” A gyerek korán és a saját bőrén tapasztalta meg, hogy az élet nem magától értődő, és megtanulta a zsoldárok egyik alapkérdését: „Isten, hol vagy?” És éppoly kevésé tudta rá a választ, mint a zsoldárok és a nagyszülei. A meséléssel, akárcsak gyerekeink, mi is a megmentés régi, idegen tapasztalataiba rejtőzünk el, amikor ránk törnek az elveszettség és a kétség órái. A gyerekeknek úgy kell ez, mint a mindennapi kenyér.

Megtanítjuk unokáinknak, mi a múlt. Arra is megtanítjuk őket, mi a mulandóság. Amikor nagyszülőkként betegessé, rokkanttá válunk – és ez előbb történik meg, mint bevallanánk magunknak –, akkor a gyerekek megtanulják, hogy az élet véges. Látják, hogyan romlik a hallásunk és a szemünk; hogy ezt vagy azt már nem ehetjük meg; hogy feledékenyekké válunk (micsoda disznóság esik meg velünk ezáltal!), hogy elér minket az első agyvérzés, s hogy – végül – meghalunk. Milyen illuzórikus lenne a világ, ha unokáink csak a fiatalok erősek, munkába járók, életrevalók és szépek világáról szereznének tapasztalatokat! Esendőségünk az utolsó tanítás, amelyet unokáinknak nyújtunk. Nem könnyű tanítás, ahogyan a halált megtanulni sem könnyű. Emlékszem a nagyanyám halálára. Néhány órával a halála előtt valamit inni adtak neki. Sokáig kerültem azt a csészét, amelyből ivott. Ez volt az én korai szembe-sülésem a halállal. Szép lenne unokáink számára, ha mi magunk tudnánk kiverni a fejükből a végtelenség és az örök fiataltság illúzióját, és merénék szembenézni saját halandóságunkkal. Emlékszem az anyósom halálára. Tudta, hogy meg fog halni, és akarta is. A halála előtti napon gyönyörű gesztussal búcsúzott el egyik unokájától, a mi legkisebb lányunktól. „Szép, hogy eljöttél. Én most meg fogok halni”, mondta a gyerekeknek. „Azt kívánom, hogy legyen szép életed!” A haldokló aztán átkarolta, és gyöngécske erejével megcsókolta a gyereket. Micsoda örökség e fiatal számára! Micsoda örökség unokáink számára, ha áldást mondva, méltósággal tudunk leköszönni.

Forrás: F. S., Schwarzbrot-Spiritualitát, 197-205.

ELŐFIZETÉS

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy legkésőbb **2010. január 31-ig** újítsák meg előfizetésüket. Az egyes számok ára változatlanul 225,- Ft lesz, tehát az éves előfizetés **1350,- Ft**, illetve annak, aki postán kéri, a **postaköltséggel együtt 2000,- Ft**.

Többletbefizetéseket vagy adományokat ezután is szívesen elfogadunk.

Kérjük, hogy az utalvány címezésében az „Érted vagyok” és Kovács László nevét egyaránt tüntessék föl.

KÉRÉS

Kérjük Olvasóinkat, hogy most lejáró (vagy korábbi) képes falinaptáraikat ne dobják el, hanem juttassák el a főszerkesztőnek (tel.: 06-26/334-155, e-mail: gromon@freemail.hu), vagy a szerkesztőség címére (Kovács László, 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.) – vagy bármelyik szerkesztőnek (ld. kolofon). Előre is köszönjük!